

Manifest dels drets digitals de la infància i adolescència de Catalunya

PROJECTE EN EL MARC DE LA CARTA CATALANA PER ALS DRETS I LES RESPONSABILITATS DIGITALS

**Generalitat
de Catalunya**

**FUNDACIÓ
FERRER i GUÀRDIA**

🌐 www.ferrerguardia.org
☎ 936 011 644
✉ fundacio@ferrerguardia.org
🐦 @f_ferrerguardia
📍 C.Avinyó 44, 1r · 08002 Barcelona

Març 2024

Encàrrec

*Direcció General de Societat Digital, Departament d'Empresa i Treball.
Generalitat de Catalunya*

Coordinació

Mònica Acebo, Tècnica Superior Administració de la Generalitat de Catalunya

Realització

Fundació Ferrer i Guàrdia

Sandra Gómez, Coordinadora de projectes

Maria Padró-Solanet, Tècnica de recerca

Queralt Tornafoch, Tècnica de recerca

Il·lustracions

Eva Palomar

Volem expressar el nostre sincer agraïment als equips docents i persones coordinadores, i sobretot als **infants i adolescents de l'IE Àngela Bransuela, l'IE Costa i Llobera, l'IE El Prat, l'IE La Tordera, i al Consell Nacional dels Infants i els Adolescents de Catalunya (CNIAC) per la seva participació i dedicació en la creació d'aquest Manifest**. Sense el vostre compromís i col·laboració, aquest projecte no hauria estat possible. De tot cor, gràcies!

Índex

Presentació	2
Context	4
El Manifest	6
Protecció i privacitat de dades personals.....	7
Autonomia i acompanyament adequats	8
Formació sobre eines digitals.....	9
Xarxes socials més segures	10
Accés a dispositius digitals i internet	11
En conclusió... ..	12
ADHEREIX-TE AL MANIFEST!	13

Presentació

Què és el Manifest?

El Manifest és un projecte participatiu de reflexió i reivindicació entorn dels drets de la infància i adolescència en l'entorn digital al voltant de la **Carta catalana per als drets i les responsabilitats digitals**. En el marc d'aquest projecte, la Direcció General de Societat Digital del Govern de Catalunya va impulsar, durant els cursos 2020-21 i 2021-22, el desenvolupament de dues experiències de participació amb infants i adolescents:

- **Experiència pilot** (2021)
- **Projecte en el marc de la Carta catalana per als drets i les responsabilitats digitals** (2022)

Aquests projectes van permetre una aproximació als drets i responsabilitats digitals des de la seva perspectiva. En total, van participar-hi un total de **854 d'infants i adolescents** d'arreu de Catalunya.

Arran d'aquestes experiències, el curs 2023-2024 s'ha dut a terme un projecte participatiu en el qual han col·laborat part dels infants i adolescents que havien participat en les anteriors experiències per crear un **Manifest** en el qual exposen les seves **demandes en relació amb els drets digitals**. Hi ha participat un total de **162 infants i adolescents**.

Com s'ha fet el Manifest?

El procés participatiu de construcció del Manifest ha comptat amb dues fases:

- > La **primera fase** ha consistit en el desenvolupament de nou grups focals en els quals s'han validat les conclusions de les anteriors experiències i s'han recollit propostes de continguts pel Manifest.
En aquest procés hi han participat infants i adolescents de l'IE Àngela Bransuela, l'IE Costa i Llobera, l'IE El Prat, l'IE La Tordera i el Consell Nacional dels Infants i els Adolescents de Catalunya (CNIAC).
- > La **segona fase** ha consistit en el desenvolupament del Manifest i la planificació del seu acte de presentació. Aquestes qüestions s'han tractat en quatre reunions amb infants i adolescents del CNIAC, en les que també ha donat suport, de forma asíncrona, l'IE Costa i Llobera.

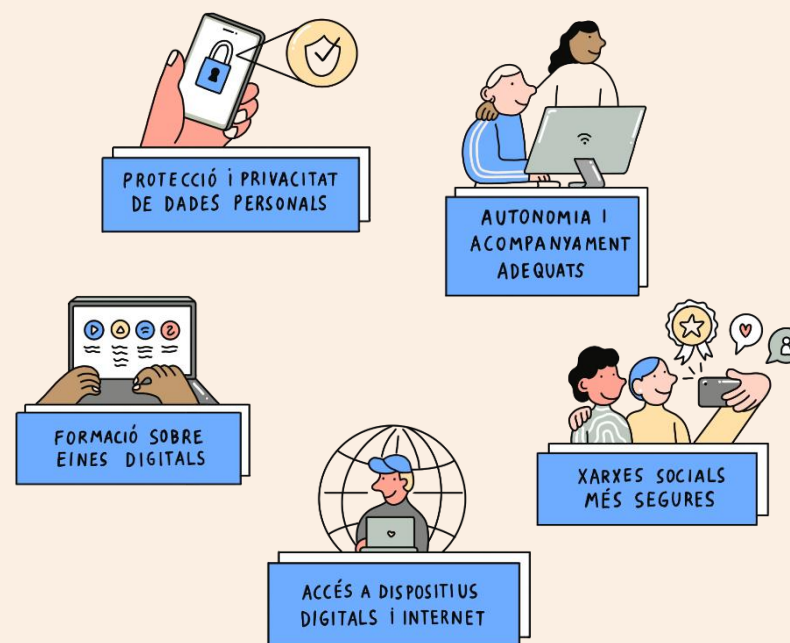
A qui s'adreça el Manifest?

El Manifest s'adreça a tots aquells agents amb capacitat d'incidència sobre la protecció, promoció i difusió dels drets de la infància i l'adolescència en l'entorn digital. Més concretament es dirigeix a:

- > Les Administracions públiques competents
- > Els centres educatius i agents educatius no formals
- > Les famílies

Com s'estructura aquest document?

El document s'inicia amb la presentació actual, seguida d'una contextualització que permet situar les demandes de la infància i adolescència en el marc social present. A continuació, es presenta el Manifest, dividit en cinc grans apartats. Cada un d'ells inclou les aportacions dels infants i adolescents, destacades al costat dret de la pàgina, així com un breu text que les contextualitza.

Finalment, es presenten les conclusions del Manifest i l'apartat d'adhesions al document.

Context

En les darreres dècades, la creixent incorporació de les tecnologies en les nostres vides ha transformat les maneres que tenim de relacionar-nos, aprendre, treballar, entretenir-nos i fer, pràcticament, qualsevol activitat quotidiana. **Una autèntica revolució digital.**

En aquest procés de transformació digital, la **infància i adolescència ha ocupat un paper central** en l'imaginari col·lectiu respecte a les tecnologies. Per una banda, s'ha assumit la seva competència com a "**nadius digitals**", ja que han crescut tenint accés a les tecnologies i han tingut oportunitat d'aprendre a usar dispositius digitals de forma intuïtiva, a través de l'observació i l'experimentació. D'altra banda, s'ha generat una gran alarma social respecte als **riscos** que pot suposar internet per a infants i adolescents; des de les conductes addictives, a les estafes, la sobreexposició o l'accés a continguts inapropiats.

Aquestes perspectives, però, sovint han donat lloc a **aproximacions inefectives** per la protecció dels drets de la infància i l'adolescència en l'entorn digital. La suposada competència com a "nadius digitals" ha pogut conduir a una **manca d'atenció a les seves necessitats educatives**, especialment pel que fa a les **competències crítiques i substantives**. És per això que algunes persones expertes suggereixen redefinir-los com a "**orfes digitals**", ressaltant la manca d'acompanyament i referents en aquest procés d'aprenentatge digital.

En canvi, des de la **perspectiva dels riscos**, s'ha pogut caure en pànics morals que hagin portat a **abordatges prohibicionistes i criminalitzadors** que, a la pràctica, hagin conduït a una manca d'abordatge d'aquests reptes. Al cap i a la fi, no existeix el risc zero; la necessitat és d'educar en les estratègies de gestió per fer front a aquests riscos i promoure l'autonomia de la infància i adolescència en l'entorn digital.

En tot cas, quan parlem de **drets a l'entorn digital**, cal destacar que aquests **no són diferents de qualsevol altre dret** que es doni a la resta d'esferes de la vida. Es tracta dels mateixos drets de sempre, però ara aplicats en un nou context, el digital, amb les seves particularitats. En aquest sentit, és essencial comprendre que els **drets són interdependents**, de manera que les vulneracions que tinguin lloc en una àrea, tindran impactes en la resta de drets i esferes de la vida de l'infant o adolescent. Per tant, la protecció i promoció dels drets en l'entorn digital requereix de **mesures holístiques** que tinguin en compte la magnitud d'aquest entramat. Malgrat els esforços legislatius de les darreres dècades per regular els drets en l'entorn digital, la novetat i complexitat d'aquest context han **difficultat l'aplicació de mesures concretes i la possibilitat de realitzar anàlisis dels seus impactes**.

D'altra banda, les **desigualtats sociodigitals** són un factor clau a tenir en compte, ja que, com és ben conegut, **a l'entorn digital es reproduïxen i redimensionen les desigualtats socioeconòmiques, educatives o de gènere**, entre d'altres, creant les anomenades **bretxes digitals**. Per tant, en el context digital es generen dinàmiques d'inclusió/exclusió en les que, especialment en el cas dels col·lectius en risc d'exclusió social, es produeixen potencials vulneracions de drets.

També cal destacar que **l'entorn digital** es troba, en gran part, **privatitzat**, fet que contribueix a una **concentració de poder** en mans de les **grans empreses tecnològiques**. Això planteja importants **reptes** en relació amb la **sobirania tecnològica** i la **capacitat dels ens públics i governamentals per regular** els espais digitals. A més, les estructures digitals d'aquestes empreses tenen un impacte profund en la societat i en el desenvolupament dels individus, sovint de manera subtil, a través de pràctiques com el disseny obscur, l'explotació de

dades i el perfilatge de les persones usuàries. Aquests fenòmens, més enllà dels riscos més aparents i que acostumen a generar una major alarma social, com les addiccions a les pantalles, generen conseqüències profundes en l'evolució dels individus, com ara l'homogeneïtzació i enfortiment dels discursos hegemònics, la formació de bombolles de filtre i, en conseqüència, la limitació de la capacitat participativa.

En aquest context, és **imprescindible una voluntat política ferma** per abordar aquests reptes, a la vegada que **apoderar la ciutadania**, especialment la

infància i l'adolescència, per tal que participin activament en la **construcció de la ciutadania digital**. Només així es podrà garantir la inclusió de tots els punts de vista i experiències i, per tant, es podrà donar resposta a la gran heterogeneïtat de necessitats, amb l'objectiu de crear una **societat més justa, democràtica i inclusiva, on ningú es quedi enrere**.

El Manifest

Protecció i privacitat de dades personals

L'entorn digital es troba eminentment privatitzat, en mans de **grans empreses tecnològiques** que basen el seu model de negoci, en gran part, en **l'extractivisme de dades** (per exemple, a través de les famoses galetes o “cookies”). Aquest model permet **accedir a molts continguts de forma “gratuïta”** i personalitzar l'experiència de navegació a canvi de **cedir les nostres dades**. L'intercanvi, però, genera importants **reptes en termes de la protecció de la privacitat i la gestió de l'empremta digital**, així com planteja riscos amb relació als impactes que pot tenir l'ús d'aquesta informació per fins comercials i polítics i, per tant, pot arribar a erosionar de la capacitat participativa o reproduir les desigualtats socials existents, entre d'altres.

Per als infants i adolescents, l'ús d'eines digitals privatitzades és present en tots els àmbits de la seva vida: des de l'esfera educativa a la de les relacions socials o l'entreteniment. A l'usar aquestes eines, les persones usuàries es sovint accepten els termes i condicions d'ús, ja sigui per **manca d'alternatives**, per **desconeixement** (els termes d'ús i les seves conseqüències s'amaguen darrere de textos llargs i inaccessibles, fins i tot per persones adultes), o per la promesa de les **possibilitats de personalització** de l'experiència a la xarxa.

D'altra banda, el funcionament de les xarxes socials també convida a infants i adolescents a **compartir les seves experiències, sensacions i opinions a través dels seus perfils** digitals amb l'objectiu de relacionar-se amb altres persones, sentir-se incloses i construir la seva identitat. Tota aquesta activitat es presenta davant d'una gran **audiència real** que, al ser digital, pot **diferir de l'audiència imaginada** i, per tant, portar a una **sobreexposició**. En aquest sentit, un altre element problemàtic en relació amb la privacitat és el fet que, una vegada es comparteix una informació o imatge a la xarxa, es pot **perdre el control d'on arriba la informació**. Altres persones, conegudes o no, poden **utilitzar, compartir o modificar les dades de la persona més enllà del consentiment** de qui les ha penjat.

Què en pensem infants i adolescents?

La nostra privacitat és una prioritat, ja que pot afectar al nostre futur. Considerem que la nostra empremta digital és molt difícil d'esborrar i pot condicionar les nostres oportunitats en el futur en diferents àmbits. A més, quan acceptem les *cookies* o termes i condicions d'ús no som conscients del que estem acceptant, ja que el vocabulari utilitzat és molt complex i són textos de gran extensió.

Per això, demanem:

- > Que els termes legals i les condicions d'ús de les eines digitals s'entenguin, és a dir, siguin clars i accessibles, de manera que puguem saber què acceptem. En aquest sentit, reclamem que s'utilitzi un vocabulari més entenedor i adaptat, la llargada sigui més curta, s'utilitzin icones homogènies en diferents espais que indiquin les condicions, etc. per ser capaços d'entendre el que realment estem acceptant i poder prendre mesures al respecte.
- > També, reclamem que, en la mesura del possible, es faciliti poder modificar la nostra empremta digital i esborrar o controlar on arriben les nostres dades, fotografies, etc.
- > Que les *cookies* no siguin obligatòries en cap espai digital, ni pàgines, ni xarxes socials.

Autonomia i acompanyament adequats

L'entorn digital és altament canviant, amb constants desenvolupaments tecnològics que generen **nous reptes i potencials situacions de risc**. En el cas de la infància i adolescència, atesa l'especial vulnerabilitat d'aquestes etapes del desenvolupament, existeix una major preocupació pels impactes que aquests reptes poden suposar pel seu benestar. En aquest sentit, és important reconèixer que **no existeix el risc zero** i, per tant, **calen estratègies flexibles que permetin gestionar i enfrontar aquests perills** de forma progressiva.

Per tal de donar resposta a aquesta situació, l'**acompanyament** s'erigeix com una **estratègia fonamental** en l'abordatge dels riscos. El suport continuat per part de persones referents, ja sigui dins del context familiar, educatiu o social, té un **elevat grau d'adaptabilitat** i permet **contextualitzar les situacions** i transmetre **competències substantives i crítiques**, de forma progressiva **a mesura que apareixen les situacions de risc**. Unes competències que, a més, són transferibles a diferents situacions i, per tant, apoderen a la infància i adolescència atorgant-los una major autonomia a llarg termini.

Tanmateix, l'**equilibri entre autonomia i acompanyament** és **delicat** i pot ser difícil d'aconseguir, ja que cal **adaptar-lo a l'individu, a les seves circumstàncies i etapa evolutiva**; qüestions que estan en contínua transformació i que, per tant, cal revisar periòdicament. Atesa la dificultat i, probablement, **manca d'eines i orientacions a les persones referents** sobre la gestió d'aquestes situacions, sovint trobem casos en les que s'ha atorgat **massa autonomia a infants**, a efectes pràctics **negligint les seves necessitats** i abocant-los a situacions de risc davant les quals no tenen les eines adequades. O, en l'altre extrem, trobem situacions en les quals s'exerceix un **excés d'"acompanyament"**, que a la pràctica es percep com a control, especialment quan es tracta de l'etapa de l'adolescència.

Què en pensem infants i adolescents?

Moltes vegades ens falta un acompanyament adequat quan se'ns proporciona un dispositiu. En aquest sentit, creiem que l'acompanyament per part de les famílies i els centres educatius és imprescindible, però que aquest no hauria d'estar basat en prohibicions.

A la vegada, pensem que és necessari desenvolupar l'autonomia d'infants, adolescents i joves, disposant d'eines que ens facilitin l'exploració del món digital de forma segura i que estiguin adaptades a la nostra edat, maduresa, necessitats i situació emocional.

Per això demanem:

- > Que enlloc de prohibir certes accions o comportaments, ens donin alternatives que no siguin perjudicials per nosaltres.
- > Que les famílies, docents, o altres figures de referència, ens donin més suport o més autonomia en funció de la nostra edat, maduresa i situació emocional.
- > A més, també reclamem que es mantingui una comunicació bidireccional, especialment, entre les famílies i els infants o adolescents. D'aquesta manera, s'aconseguiria que els infants i adolescents no s'exposin tant als riscos, aconseguixin una major autonomia i es generi un vincle de confiança amb les persones adultes referents.

Formació sobre eines digitals

Davant de les necessitats d'adaptació constant, més enllà de l'acompanyament, es fa **essencial** que **tant infants i adolescents com les seves persones de referència gaudeixin dels coneixements necessaris per poder fer front als avenços tecnològics**. Des dels **centres educatius** s'aborden les **competències digitals** de forma transversal, i hi ha hagut importants avenços en la **digitalització de les aules**, especialment des de l'adveniment de la pandèmia, fet que **facilita treballar la relació amb les tecnologies des d'una vessant educativa**.

Ara bé, **sovint s'han abordat les necessitats competencials en edats massa avançades** (quan ja hi ha hagut contacte amb les pantalles) i **de forma parcial**. En aquest sentit, com s'apuntava en altres apartats, les **competències digitals van més enllà de les habilitats tècniques** (per exemple, saber utilitzar un programa d'ofimàtica, conèixer un llenguatge de programació o com utilitzar els filtres al navegador). Les **competències digitals més importants, transferibles** a altres àrees de coneixement, i que sobreviuen a les transformacions i avenços tecnològics són **les substancials**. És a dir, aquelles que **permeten treure profit de les eines digitals i analitzar críticament l'ús de les tecnologies**; preguntar-se no només el com es fa servir una eina, sinó també per què, quina, quan cal usar-la i quan no, quins en són els riscos o les oportunitats, etc. Aquestes competències **cal començar a treballar-les des del primer contacte amb la tecnologia (o fins i tot abans!)**, i són les que fan possible un veritable **apoderament digital de la ciutadania**.

Per tots aquests motius, s'evidencia la necessitat de disposar de **capacitació digital accessible i adaptada** a les necessitats d'infants i adolescents, així com a les dels i les seves referents. A més, és essencial que, entre els **agents formats**, s'inclouï a **referents més enllà del context educatiu**; des de les **famílies**, al **lleure educatiu**, o a **altres agents de la comunitat**.

Què en pensem infants i adolescents?

L'entorn digital és cada vegada més important a la nostra societat i, per tant, als infants i adolescents ens cal estar preparats i preparades per aquest context. La formació és essencial per desenvolupar-nos en el món digital i, tot i que som conscients de que s'està donant formació als centres educatius, considerem que no és suficient.

Per això demanem:

- > Començar la formació als centres educatius des de més petits i petites, fent formacions que ens introdueixin a les eines digitals.
- > Rebre formació sobre eines digitals adequades per nosaltres i que ens facilitin l'entrada a la tecnologia d'una manera segura i adequada a la nostra edat, maduresa i situació emocional. Pensem que això ens permetrà ser més autònoms i autodidactes a l'hora d'explorar el món digital.
- > Que les formacions que fem ens ajudin a desenvolupar el pensament crític, i a pensar en la tecnologia com una eina de treball i aprenentatge més enllà d'utilitzar-la com a eina d'entreteniment immediat.
- > Que s'ofereixin eines i formació a les famílies perquè puguin acompanyar als infants en els seus aprenentatges digitals.

Xarxes socials més segures

Les **xarxes socials** són una **part essencial de la vida relacional**, especialment en l'etapa adolescent. A través de les xarxes socials, els nois i les noies interactuen, es construeixen una visió del seu entorn social, i també **construeixen la seva pròpia identitat**, no només amb el que mostren a través dels seus perfils, sinó també a través dels continguts que "consumeixen".

Tanmateix, l'ús d'aquestes **xarxes socials** també pot suposar una sèrie de **riscos per a la infància i adolescència** que, més enllà de les possibles conductes addictives, es relacionen, principalment, amb la **sobreexposició**. D'una banda, **a imatges i discursos hegemònics**, normatius, que penalitzen i/o exerceixen **violència cap a certs grups o identitats** alternatives, més vulnerables o excloses socialment. Aquestes formes de violència, a més de generar **malestars**, poden tenir impactes importants i afectar al desenvolupament d'infants i adolescents portant a una homogeneïtzació identitària. Un segon risc és la **sobreexposició a continguts inapropiats**, com pot ser la pornografia des d'edats molt primerenques o imatges violentes o desagradables, que tinguin efectes negatius sobre el benestar emocional. En tercer lloc, també podem parlar de **l'exposició al ciberassetjament i ciberdelinqüència**: des de rebre imatges i proposicions sexuals no sol·licitades, a estafes, o que utilitzin la imatge de la persona per fer vídeos o imatges de caràcter sexual amb l'ajuda d'eines d'intel·ligència artificial (*deep fake*).

Enfront d'aquesta miríada de situacions de risc, calen **mesures fermes que no només donin eines i facin responsables als individus del seu propi benestar**, sinó que **promoguin la generació d'espais digitals segurs**, amb més garanties, que permetin que les persones joves es puguin desenvolupar de la forma més autònoma possible.

Què en pensem infants i adolescents?

Les xarxes socials són una eina que utilitzem diàriament la majoria d'adolescents. Per això, ens agradaria que fossin més segures. Actualment, hi ha diverses problemàtiques. Per una banda, sovint rebem ciberassetjament, ja sigui per part de persones conegudes o per part de persones desconegudes que, fins i tot, poden estar suplantant la seva identitat. D'altra banda, a les xarxes socials, a vegades, ens trobem continguts que no són adequats per la nostra edat o que ens poden provocar inseguretats, malestar, angoixa...

Per això, demanem:

- > Que es reforcin i es millorin les possibilitats de protecció i restricció a les xarxes socials.
- > Millorar els filtres de contingut, per evitar que ens trobem amb continguts inadequats o bé que ens puguin fer mal.
- > Que hi hagi més educació i acompanyament per evitar la influència de continguts que ens poden generar malestar, així com per aprendre a utilitzar les xarxes de forma més segura.

Accés a dispositius digitals i internet

En un context social en el qual les **tecnologies digitals es troben profundament imbricades en la vida quotidiana**, és **fonamental** poder **tenir accés als dispositius digitals** i Internet per tal de poder relacionar-se en igualtat de condicions, adquirir competències que impactaran en les oportunitats futures o, fins i tot, fer efectius els drets i deures de la ciutadania.

Malgrat que a Catalunya, actualment, la gran **majoria d'infants i adolescents tenen accés a internet i a dispositius** (a mòbils des de casa, i a l'ordinador des del centre educatiu), encara trobem **diferències importants en la diversitat, qualitat i quantitat de dispositius digitals als quals tenen accés des de les seves llars**. És essencial abordar aquestes desigualtats menys visibles, ja que **les condicions d'accés als dispositius digitals i la xarxa tenen impactes importants sobre les possibilitats d'aprofitament** d'aquests. Aquestes desigualtats en l'accés i les seves condicions, el que anomenem la bretxa digital d'accés, estan vinculades a factors sociodemogràfics com l'edat, els recursos socioeconòmics i el gènere, entre altres. Aquestes diferències alimenten un cercle viciós que contribueix a la perpetuació de les desigualtats socials.

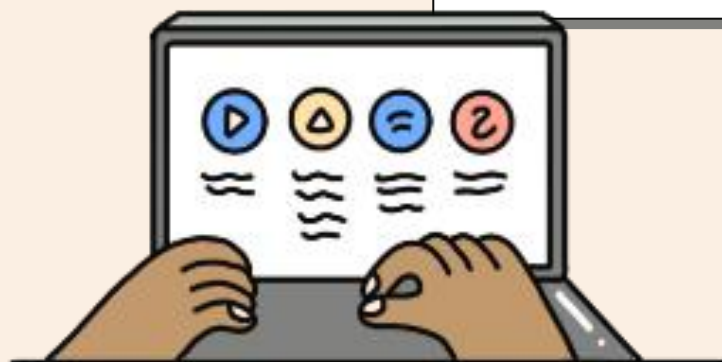
D'altra banda, però, no podem deixar de banda una qüestió de la qual la infància i adolescència n'és molt conscient: la tendència a fer un **ús excessiu de dispositius digitals i pantalles**. En aquest sentit, sovint s'ha permès un **accés a pantalles des d'edats molt primerenques**, i sense un acompanyament adequat. Amb el pas del temps i l'observació de les seves conseqüències, ha quedat palès que aquesta pràctica pot tenir efectes perjudicials en el desenvolupament de la infància i evidencia la necessitat de proveir i acompanyar en el desenvolupament d'estratègies d'higiene digital.

Què en pensem infants i adolescents?

Avui en dia, vivim en una societat hiperconnectada i l'accés a dispositius digitals i Internet és fonamental per la nostra integració en aquesta; és la manera més fàcil de connectar amb l'entorn i estar al dia. Tanmateix, actualment, no tots els infants i adolescents de Catalunya tenen un bon accés a Internet o als dispositius digitals que necessiten per poder estudiar, entretenir-se o sentir-se inclosos, tant entre els i les nostres companyes de classe com en altres àmbits.

Per això, demanem:

- > Que hi hagi ajudes perquè tots els infants i adolescents de Catalunya puguin accedir als dispositius digitals i Internet que necessiten per desenvolupar-se de forma plena.
- > A la vegada, però, abans de donar un telèfon mòbil o un ordinador amb accés a internet, entenem que cal tenir en compte com és la persona (la seva edat, maduresa i estat emocional) per saber si està preparada per utilitzar aquestes eines.

En conclusió...

El Manifest destaca la necessitat d'abordar diverses qüestions relacionades amb la interacció dels infants i adolescents amb l'entorn digital. Amb un enfocament centrat en la **privacitat, l'autonomia, la seguretat, la capacitat digital** i un **accés equitatiu i just** als dispositius i Internet, el document **crida a accions concretes per part de les Administracions públiques, els centres educatius i les famílies**.

El reclam per una **comunicació més clara i accessible, alternatives constructives enlloc de prohibicions**, i la implementació de mesures de **seguretat en les xarxes socials** destaquen la importància de crear un entorn digital que fomenti el **bon desenvolupament de la infància i adolescència** i asseguri la seva **participació segura i informada** en la societat digital actual. A més a més, aquest manifest advoca per un **enfocament integral que protegeixi els drets i benestar dels i les joves en l'entorn digital**.

És crucial destacar que, a més de les preocupacions i les demandes expressades en aquest manifest, **els infants i adolescents expressen el desig d'obtenir un retorn tangible sobre les accions que es prendran com a resposta a aquestes**

SUMA'T AL MANIFEST ✨

